5e Jaargang.

N°. 7.

NEDERLANDSCHE
VEREENIGING
VOOR TEEKENONDERWIJS.

1 December 1888.

MAANDBLAD

gewijd aan de belangen van het teekenonderwijs en de kunstnijverheid in Nederland.

Dit Tijdschrift wordt den Eereleden en Donateurs der Vereeniging gratis toegezonden en is voor de Leden fr. p. p. verkrijgbaar tegen betaling van f 2.— per jaar.

Prijs voor niet-leden der Vereeniging f 4.— Afzonderlijke nummers zoolang de voorraad strekt 40 cts. Advertentiën van 1—10 regels f 1.20 verder 10 cts. per regel.

Redactie: Een commissie uit het bestuur der Vereeniging. *Adres der Redactie: den Secretaris der Vereeniging, D. LAKO, te Zwolle.*

Bestuur der Vereeniging:

Jhr. Mr. V. E. L. DE STUERS, Den Haag, Eere-Voorzitter: W. B. G. MOLKENBOER, Amsterdam, Voorzitter: J. D. BELMER, Kampen, Onder-Voorzitter: D. LAKO, Zwolle
Eerste Secretaris: B. W. WIERINK, Amsterdam, Tweede Secretaris: B. J. BOUWMEESTER, Den Bosch, Penningmeester: H. L. BOERSMA, Den Haag: J. D. HUIBERS, Amsterdam
Uitgevers: DE ERVEN H. VAN MUNSTER & ZOON, Heerengracht 246, Amsterdam.

INHOUD:

De Loterij. — Bij de Plaat. — Rommelkruid IV, door PIMENTA — Het Teekenonderwijs op de Hoogere Burgerscholen, door DIXI. — Huisvlijt. — Verspreide berichten. — Mutatiën. — Bibliographie en leermiddelen. — Advertentiën.

De Loterij.

Dank zij de groote medewerking van alle kanten ondervonden, kan nu al met vrij groote zekerheid worden medegedeeld, dat de loterij, door het Bestuur op touw gezet ten behoeve der kunststudiën van een veelbelovend jongmensch, een goed geslaagde zaak mag worden genoemd. Het aantal ingekomen kunstwerken en de ontvangen toezeggingen zijn sedert de opgaaf, in het November-nummer van dit maandblad gegeven, zeer toegenomen. Hoewel het Bestuur nog niet een geheel *volledig* overzicht heeft van den lotenverkoop, geven de tot heden bij het Bestuur teruggekeerde lijsten of opgaven toch aan, dat er reeds een zeer groot getal aandeelen is geplaatst.

De lijst der ingekomen kunstwerken is thans als volgt:

Aquarellen.

O. Eerelman,	Zittende hond,
D. G. Ezerman,	Stadsgezicht (Het Zieken te 's Hage,
A. M. Gorter,	Bloemen,
A. F. C. Hoffmann,	Bloemenverkoopster,
J. D. Huibers,	Peinzend meisje,
Jos. Israëls,	Badende visscherskinderen aan het strand (in gouden lijst),
Fritz Jansen,	Jong meisje voor de piano,
H. M. Krabbé,	Mannekop,
Mevr. Langelaan-Rutgers,	Zittende jongen,
J. M. L. Lauweriks,	Stilleven,
H. W. Mesdag,	Schepen in zee,
Mevr. Mesdag-van Houten,	Bloemen,
C. Rochussen,	Karren en voerlieden op een N.-Brabantschen landweg,
C. H. de Swart,	Landschap,
N. van der Waay,	Zittende jongen,
H. J van der Weele,	Koestal met figuren,
B. W. Wierink,	Weiland met geitje en vogels.

Penteekeningen.

J. v. Oort,	6 humoristische schetsen op één blad,
Mej. Anna van Prooijen,	Studie naar het levend model,
Jhr. Mr. Victor de Stuers,	Reisherinneringen (3 stuks).

Geschilderde studies.

Prof. A. Allebé,	Stilleven, (in bronzen lijst),
D. A. C. Arts,	Zittend visscherskind in het duin, (in gouden lijst),
J. D. Belmer,	Vruchten,
F. Deutmann,	Meisjeskop,
E. Ekker,	Ondergaande zon.
P. J. C. Gabriel,	Landschap met watermolen (in gouden lijst),
W. K. H. Heusse,	Zeegezicht,
Alex. W. A. Liernur,	In de smidse (in lijst),
Mej. I. A. J. Prins,	Stadsgezicht.

Etsen.

Auguste le Gras,	In het Amsterd. Aquarium,
Ed. Karsen,	Water met schepen bij ondergaanden zon,
H. W. Krabbé,	Cavalerist, die zijn karabijn poetst,
Jhr. C. N. Storm van 's Gravensande,	Visschersschuiten (in lijst achter glas),
M. W. van der Valk,	Stadsgezicht bij avond (in eikenhouten vergulden lijst achter glas.)
Henri Wouters,	Scheepstimmerwerf te Amsterdam (2 stuks met gelijk onderwerp).

Potloodteekening.

A. J. der Kinderen,	Biddend mannenfiguur.

Toezeggingen zijn nog ontvangen van de heeren: Luit. Kol. Ampt, eene penteekening, G. H. Breithner, A. F. Gips, E. W. F. Kerling, Georg Sturm en Floris Verster.

Verder zijn als vrije giften ingekomen: „Vouloir c'est pouvoir" *f* 10.—, Jhr. Mr. A. d. S. *f* 10.—. Nog zijn 2 giften (resp. van *f* 10.— en *f* 5.—) toegezegd.

Bovengenoemde kunstwerken zullen 16 December e. k., van 10 tot 3 ure, openbaar tentoongesteld zijn te *Zwolle*, in de bovenzaal der societeit „de Harmonie". De trekking zal worden gehouden 16 December, ten overstaan van een openbaar ambtenaar; de houders van loten hebben daarbij vrijen toegang. Zij zal plaats hebben in bovengenoemd lokaal, 's middags ten 12 ure.

Zij, die nog geen opgave gedaan hebben van het totale aantal loten door hen verlangd, worden verzocht hunne lijsten onverwijld te zenden aan het adres van den 2den ondergeteekende.

Het Bestuur der Vereeniging:
W. B. G. Molkenboer, *Voorzitter*.
D. Lako, 1e *Secretaris*.

BIJ DE PLAAT.

De Redactie ontving voor eenigen tijd een verzameling flink geteekende schetsen en studies, door den heer G. W. Dysselhoff gemaakt in het Berlijnsche Museum. De teekeningen daaronder, die door hare bewerking voor onze soort van reproductie geschikt zijn, zullen nu en dan in het Maandblad worden opgenomen.

Bij de Grieksche vaas geeft de heer D. de volgende toelichting: „In het origineel zijn de figuren *zwart*, „*violet* en *wit* op *rooden* fond; de omtrekken zijn inge„krast, het *wit* heeft *relief*, de andere kleuren zijn *vlak*. „De grootste fries stelt voor de uittocht van Amphiaraos „naar het steekspel. De vaas is afkomstig uit Caere, „de daaraan gegeven vorm heet: *Amphora à Colonnette*."

Het harnas, waarnaar deze schets werd vervaardigd, is Duitsch werk, dagteekent van 1470—1500 en is van blank staal vervaardigd.

Rommelkruid.

IV.

Tot onze niet geringe satisfactie bleek uit gesprekken sedert ons laatst artikel, dat men de strekking van ons geschrijf begon in te zien: het teekenen oppervlakkig zulk een doodeenvoudige —, inderdaad zulk een tamelijk ingewikkelde handeling.

Men kon en wilde de drie opeenvolgende phasen niet ontkennen:

1°. Waarneming van het te teekenen beeld = zien.
2°. Oproeping van een herinneringsbeeld = vasthouden.
3°. Reproductie van dat tweede beeld = teekenen.

Maar nu opgepast!

Het teekenen, als teekening, ons oog verblindend en onzen geest meêvoerend door sierlijkheid en sentiment van lijnen en tinten, verschalke ons niet langer als *hoofdfactor* of *voornaamste bezigheid*; want bij eenig nadenken is zij dat noch in tijds — noch in volgorde. Die aanspraken als zoodanig gelden eerst in de *derde* plaats, al zou men er ook altoos anders over gedacht hebben.

Noem het teekenen zelf een allerbelangrijkste, een onmisbare coëfficiënt, goed, maar er ga niets af, dat van de vaardigheid der hand niet in de eerste plaats gerept — evenmin, dat er een exclusief gebruik van gemaakt mag worden, of we brandmerken ons vak tot een der onbeduidendste en kleinzieligste bezigheden.

Vergeten we niet, we zijn door traditie en conventie zóó gewend geraakt, en hebben daardoor het groote publiek zóó verwend, om bij alles wat we met den naam van teekenen bestempelen, direkt en uitsluitend aan zwart op wit te denken, dat we ons zelf ten slotte in zulk een visieus kringetje blijven bewegen, of aan zulk een beperkt criterium geloof beginnen te slaan.

En hoewel het alweêr zijn nut zou hebben na te gaan, laten we het aan statistici over, nauwkeurig tot in décimalen te berekenen, hoeveel geld en tijd op die manier zoek gemaakt, verspild en verknoeid geworden zijn.

Lust tot nabootsen, — we kennen dat allen: „och „mijn jongen mag zoo graag teekenen, hij mag het zoo „graag doen ....." — is volstrekt niet alléén voldoende. Om het eenmaal goed te kunnen moeten er twee zaken voorafgaan.

Men moet eerst leeren kijken, zien, beschouwen, waarnemen, of hoe men het noemen wil; — in de tweede plaats leeren opnemen, herinneren, onthouden of vasthouden, of zooals men ook daaraan een naam wil geven; maar het moet plaats hebben. Al het overig geknutsel dient in onze dagen streng gesignaleerd te worden.

Nu bewijst de hedendaagsche strooming in de schilderkunst, hoe moeilijk het is *kleur te zien* (te voelen); doch *vorm te zien* (te lezen), zou dat nu maar zoo van zelf gaan? We weten beter.

Het afbeelden van vormen wordt volstrekt niet bereikt, door het heel correcte nateekenen er van; want in dat geval zouden fotogrammen de beste teekeningen achter zich laten. En dat geven we niet toe.

Iemand, die inderdaad teekent, zet niet alleen machinaal zijn voorbeeld of model in lijnen om, maar in hem moet ongeveer hetzelfde, zoo niet meer, voorafgaan, als bij iemand, die zijn gedachten regelt om die in letters of cijfers uit te drukken.

Dit blijft waar, al zou ook de geheele artistenwereld een koude rilling over het lichaam varen.

Psychologen moeten maar eens uitmaken of bij hem, die voor de expressie zijner denkbeelden vormen kiest, minder gecompliceerde geesteswerking vereischt wordt, dan bij hem, die aan taal of getal genoeg meent te (moet) hebben.

Wel luidt het oordeel in den regel anders, tamelijk ten nadeele van ons vak, omdat de aangewezen autoriteit 9 van de 10 × nog tevens de onbevoegde is, waarvan een groot deel dan allernatuurlijkst op rekening komt, dat advies uitsluitend te moeten geven naar aanleiding van „dat zwart op wit" waarop we boven doelden, d. w. z. van het zichtbaar resultaat alléén, dat is alweer niets anders dan het geteekende qua teekening.

Nu ridiculiseert of verwerpt men nog iedere andere maatstaf, *) hoewel een revolutie ook in dat opzicht wel eens naderbij kon wezen, dan velen met onbegrijpelijke banaliteit ten eenenmale voor onmogelijk uitkrijten.

Er zijn menschen die er niet tegen kunnen voor het doode toestel van een fotograaf te zitten, evengoed als er nog veel teekenonderwijzers met hart en ziel werkzaam zijn, die voor echte fotografisten niet onder doen; maar wij moeten het land gaan krijgen langer zulke toestellen van onze leerlingen te maken.

In ons laatst artikel wezen we er op, dat bij de gebruikelijke manier om telkens het hoofd even op te heffen en anders niets te doen, er weinig meer blijft hangen, dan een flauw bewustzijn van een enkel uitstekend (hervorragend) deel of weinig beteekenend trekje van het origineel. Van hoe luttel beteekenis moet nu datgene zijn, wat de hand daarbij zal uitrichten, die met zulke flauwe gegevens uitsluitend onder toezicht van het oog arbeidt? Van het oog, dan nog zoo weinig opgevoed, en voortdurend blootstaand aan allerlei zinsbechoogeling?

Ieder af te beelden voorwerp, en daaronder het allereenvoudigste, moet eerst een drieledige waarneming ondergaan:

1°. Het voorwerp moet ontdaan van alle toevalligheden. alléén spreken door zijn groote lijnen of voornaamste trekken, om zoodoende tot een bekenden hoofdvorm (type) teruggebracht te worden.

2°. Voor den werkelijken vorm moet een denkbeeldige — schijnbare of perspectivische — omtrek in de plaats treden.

3°. De werkelijke afmetingen — hoogte en breedte — moeten tot de grootte teruggebracht worden, die de teekening of het papier eischt.

Eerst dan zou men het moment te pakken hebben, waarop het eigentlijk teekenen, het opschrijven van datgene, wat het oog gezien en het brein ontleed heeft, kan aanvangen. Het tijdstip waarmee in den regel te weinig, of in het geheel geen rekening gehouden wordt en aan welk groot verzuim het te wijten is, dat vele teekenonderwijzers niet in staat zijn klassikaal onderricht te geven.

We hebben hier vooral op het oog dat beredeneerd, dat wél overdacht werken, dat met iedere hooge kunstopvatting niets meer te maken heeft, dan . . . . . dat het er een degelijke bazis voor kan worden. In ieder geval een zuivere werking des geestes, die niet genegeerd kan worden zonder het teekenen tot nul te reduceeren.

De hand mag onder contrôle van het oog alléén niet beginnen op goed geluk af te vertolken, het maar aan het individu overlatend of er wat in zit of niet.

Eerst moet het oordeel de groote, tamelijk gecombineerde analyse verrichten, waardoor het geziene als het ware toebereid, klaargemaakt wordt voor de reproductie.

Noemen we nu het eerste: abstraheeren van kleur en vorm; het tweede: plat —, of in teekening leeren zien; en het derde: de baas leeren spelen over het papier of teekenvlak, dan zijn we overtuigd op geen volstrekt nieuws gewezen te hebben. Doch het was ons daarom ook niet te doen. We achten de zaak zelfs zóó overbekend, dat we ons van voorbeelden onthielden, ook al, wijl het niet in onze bedoeling lag een handleiding of leerboek te geven.

Het faalt hem in de toepassing en daarop wenschten we te komen. De groote moeilijkheid, en daarom ook de kranige verdienste zit hem in een consequente doorvoering, niet bij een enkel voorwerp, maar bij alles wat geteekend wordt; niet bij een enkel individu, maar bij al de leerlingen eener zelfde klasse.

Die het belangrijk en eenig nut van zulk een methode snappen, zien er dan ook volstrekt niet tegen op, exercitiën in dien geest steeds vooraf te laten gaan, zulke oefeningen dikwijls à part te houden, in plaats van alles met het grootste geduld van de wereld op de gewone manier te laten nabootsen: schetsen, en dan de fouten er uit te halen, — opwerken en daaraan een handje mêe te helpen; — dus eigentlijk met beide de hand te lichten.

Bovengenoemde oefeningen moeten dikwijls herhaald

---

*) We noemen bijv. het houden van een openbare teekenles bij het einde van een cursus, in plaats van of naast de gebruikelijke expositie; zoodat men in de gelegenheid gesteld werd, bij alle leerlingen eener zelfde klasse een teekening, zij het ook alléén in schets, door alle phasen heen *te zien ontstaan* (worden).

worden, al zou men de eerste maanden alleen laten schetsen: schetsen in elkander leeren zetten, schetsen leeren ontleden.

Men produceert dan natuurlijk niet voor tentoonstellingen, teekenlocalen, of voor corridors en portalen, zooals we dat wel eens aangetroffen hebben; maar de leerlingen zullen profiteeren, zullen in zien en afbeelden vooruitgaan, de klasse zal opwerken. Want niet alleen goed, maar tegelijk vlug de dingen leeren lezen, d. i. met een zeker gemak, zonder merkbare inspanning, zoo op het eerste gezicht, als van zelf, verschillende voorwerpen met eenzelfden blik leeren omvatten, en al datgene, wat we boven aanstipten in praktijk leeren brengen, dat is niet gering, dat is veel, dat wordt niet verkregen dan na herhaalde inspanning en langdurige toewijding. Wij vragen: waar komen die voor in een klasse, waar middelmaat de eerste viool speelt? Zeker geen gemakkelijker ding, dan een klasse te laten teekenen; geen moeilijker zaak, dan dat goed en vruchtbaar te doen.

Waar in bovengenoemden geest niet van tijd tot tijd, maar voortdurend wordt gearbeid, ga daar niet hoofdschuddend of schouderophalend voorbij, want daar wordt een groot werk verricht. Treed daar eerbiedig nader en haal den hoed af, want daar wordt iets goeds gewrocht, ook al versieren geen afgewerkte teekeningen de wanden.

Het kan niet anders, of daar waar zoo gewerkt wordt blijft het niet bij datgene alleen, wat we noemden en bekend vooronderstelden. Dáár zal ook aanleiding en tijd gevonden worden om de dingen van meer dan één kant —, in andere standen dan het voorbeeld aangeeft —, met de onzichtbare lijnen, — in netwerk zoowel als projectie te schetsen. Dáár zal het dictéeteekenen aan de beurt komen: wat op de eene les van alle kanten bekeken en uit elkander genomen, en daarenboven door schetsteekeningen voor de klasse op het bord verduidelijkt .is, wordt op een volgende door de leerlingen zelf geschetst zonder het model te zien, naar aanleiding van de noodige gegevens. En dan zou dáár de weg gebaand worden voor het schetsen uit het hoofd.

Uit het hoofd schetsen het teekenen der toekomst.

Toch is het reeds ter tafel gebracht op de achtste Algemeene Vergadering, Dinsdag 3 April 1888 te 's Hage. Maar welk een breede, degelijke voorbereidings-cursus moet aan dat teekenen voorafgaan, zal het niet meer naam dan daad, niet meer dan een nieuwe illustratie van het program blijken te zijn. En hoe weinig dat ingezien en gevoeld wordt kon wel blijken, toen op die zelfde vergadering iemand met den welgemeenden raad voor den dag kwam: „och, ik geloof dat we te ver zoeken, dat we te diep graven.

Alle kinderen teekenen reeds graag uit het hoofd vóór ze op de school komen, dus daaraan maar zoo'n beetje de hand gehouden op de school". Hier zou men zeker met recht den ernst van mannen bij ons vak in twijfel mogen trekken.

Of mag het een geheim voor zelfs één enkel onderwijzer in het teekenen zijn, dat alle kinderen en beginnende teekenaars, juist die groote nijging aan den dag leggen om liever uit het hoofd te teekenen, dan naar de dingen zelf, omdat ze zeer natuurlijk met de schijnbare vormveranderingen der perspectief geen weg weten?

Kon het iemand in een der laatste nrs van dit blad *) wel ontgaan, hoe de sleur — en slendergang weêr een slagboom opwierp tegen iedere eventuëele verbetering, met het schijnbaar aannemelijk en toch zoo slecht gezocht argument, dat het teekenen al dien omkeer niet noodig heeft, omdat het zonder dat *meesterstukken* (?) heeft voortgebracht? Daarop zou men trouwens kunnen antwoorden, dat verderfelijk conservatisme is vergeeflijk bij ouden van dagen, mits die oudjes verder het zwijgen bewaren en niet telkens opnieuw met hun gewawel in het alle verbetering in den weg staand banale vervallen. Verbergt men zich bovendien uit lust om allerlei banaliteiten uit te kramen nog achter de zwakke sekse, zooals Molitor in datzelfde nummer, dan zal voortaan evenmin als nu eenige tegenspraak hem treffen van onzen kant. Met dezulken hebben we eens en vooral voor goed afgerekend.

Pimenta.

*) No. 3 van dezen jaargang.

Het Teekenonderwijs op de Hoogere Burgerscholen.

Reeds Locke en Rousseau wezen er op dat de studie naar den natuur de ware grondslag is, waarop het teekenen moet rusten. Door Pestalozzi en zijn navolgers werd het onderwijs geheel teruggebracht tot de meetkunstige grondvormen en in het werkje van de Lairesse: *Grondlegging der teekenkunst* word eveneens daarmede begonnen. Bij het eigenlijk gezegde teekenonderwijs (teekenacademiën en teekenscholen) — geheel op ééne lijn gesteld met de opleiding van aanstaande artisten — vonden deze nieuwe denkbeelden echter weinig ingang. Hier bleef het copiëeren naar plaat een voornaam, veelal het meest omvattende onderdeel van het onderwijs, dat geheel gebaseerd was op de studie naar de antieken (altijd volgens plaatcopie), met de studie van het menschbeeld als hoofddoel voor allen.

Men dacht er niet aan, dat zulks niet voldeed aan de voortdurend sterker toenemende behoefte naar teekenonderwijs.

Men zag over het hoofd dat de teekenstift, naast de schrijfpen en het gesproken woord een eenvoudig en wèlsprrekend middel aan de hand doet om zijn gedachten te uiten.

Eerst in 't begin dezer eeuw werd de weg gebaand tot een nieuwe methode, waarbij het natuurteekenen meer op den voorgrond zou treden, nadat door de beoefening der meetkundige grondvormen en de studie naar vlakversieringen een vaste basis was verkregen.

Peter Schmid in Duitschland, de Gebr. Duipuis in Frankrijk, braken geheel en al met het copiëerstelsel. De laatsten hadden daarbij ook het oog op de nijverheid, waardoor hunne methode aan een behoefte tegemoet kwam,

welke de vroegere opleidingsmanier niet bevredigen kon.

Het in elkaar zetten van een figuur, het al schetsende zuiver weergeven van de verhoudingen in verkorten en onverkorten stand, en afgeleid uit de aanschouwing van werkelijke voorwerpen, is en blijft de hoofdzaak. Om dit steeds goed op den voorgrond te plaatsen, werden door de GEBR. DUPUIS ook voor 't menschfiguur en onderdeelen daarvan, modellen vervaardigd, uitsluitend met het doel om de hoofdlijnen en hoofdmassa's te laten zien. Deze modellen zijn later geheel in onbruik geraakt. Het denkbeeld dat er aan ten grondslag ligt, is echter gebleven, daar het in den aard van elk schetsontwerp ligt.

De *methode Dupuis* werd in ons land het eerst gevolgd aan het athenaeum te Maastricht, naar aanleiding waarvan Dr. STEYN PARVÉ in 1852, een uitvoerige en volledige beschrijving dier leerwijze het licht deed zien.

Ook de Mij. tot Nut van 't Algemeen was de nieuwe zienswijze toegedaan en trachtte de methode ingang te doen vinden.

Zoo stonden de zaken bij de invoering van de Wet op het middelbaar onderwijs en 't ligt voor de hand, dat bij het teekenen op de middelbare scholen de methode Dupuis werd ingevoerd, al bleef daarnaast de copie naar plaat ook nog welig tieren.

Het onmiddelijk aanvangen met het teekenen naar de natuur, en het totaal weglaten van het teekenen naar vlakversieringen zijn een paar schaduwzijden in dien nieuweren leergang. Ook het gebruik maken van een *enkel* model voor de *geheele* klasse, leidt tot moeilijkheden, indien het aanvangsonderwijs zich bepaalt tot het nateekenen van vlakke meetkunstige figuren in onverkorten en verkorten stand. Men houde in 't oog, dat de bedoeling is om, langs den weg der aanschouwing, eenig perspectievisch verschijnsel voor de *geheele* klasse duidelijk te maken, en hoe zal dit mogelijk zijn, indien de leerlingen het model niet onder dezelfde omstandigheden zien? Daarbij komt dat het nateekenen van een figuur in verkorten stand voor pas beginnenden veel te moeilijk is, indien zij ter vergelijking die figuur niet in andere standen voor zich zien.

Waren we eenmaal zoo ver, dat de leerlingen die de burgerscholen bezoeken, een cursus naar vlakversieringen achter den rug hadden, dan zou, zonder bezwaar, met de studie naar de natuur direct kunnen begonnen worden; doch dit is nu eenmaal zoo niet en daarom dient men met het teekenonderwijs aan burgerscholen van meet af te beginnen.

Ik wil thans nagaan hoe de leerstof onder de verschillende klassen kan verdeeld worden, en wat ik mij als einddoel stel voor dat onderwijs.

Vooraf zij opgemerkt, dat de eischen voor het eindexamen tegenwoordig beperkt zijn, tot het teekenen eener vlakversiering en van een blokgroep of een ornament motief naar de natuur. Hooger mogen die eischen niet gesteld worden met het oog op den beschikbaren tijd, maar hoog *genoeg* zijn ze ook met het oog op het verkrijgen eener meer algemeene ontwikkeling, die toch bij het middelbaar onderwijs op den voorgrond staat.

Op vele hoogere burgerscholen wordt met het teekenen naar blokken reeds in de eerste klassen aangevangen. Ik voor mij zou daarmede eerst later beginnen. De klassikale behandeling van vlakke versieringen als grondslag voor het onderwijs dient vooraf te gaan. Daardoor leeren de kinderen eenvoudig verhoudingen waarnemen en weergeven, gevoel krijgen voor een mooi beloop van lijn en voor schoone vormen. Tegelijkertijd kunnen zij zich daarbij oefenen in het leeren schatten der verhoudingen, om daardoor die handeling, welke veel oefening vereischt, zich eigen te maken vóór zij met het teekenen naar blokken beginnen. Zoodoende stapelt men geen twee moeilijkheden op elkaar, die ieder voor zich ernstig beoefend moeten worden.

Naast het teekenen van vlak-versieringen naar wandplaten, door den leeraar verklaard en op het bord voorgeschetst, stel ik dan de studie naar vlak verheven pleistermodellen van meetkundige vormen. Deze dienen zóó geplaatst, dat de leerlingen er zoo goed als recht vóór zitten, zoodat de verkortingen (welke zich er toch altijd eenigszins bij zullen voordoen) geheel bijzaak worden; de bedoeling is: herhaling der meetkundige grondvormen en oefening in het leeren aanleggen van vlakke schaduwtinten.

Zijn de leerlingen eenmaal zoover, dat zij zuiver hebben leeren meten en een vlakken schaduwtint hebben leeren aanleggen dan komt de oefening naar figuren in de ruimte, waarbij ijzerdraadmodellen van de meest eenvoudige meetkunstige lichamen als voorbeelden gebruikt worden. Schetsen en nog eens schetsen zij hierbij scheering en inslag.

De moeilijkheid zit hem in het leeren zien van het onderscheid tusschen een figuur in onverkorten en in verkorten stand. Alleen door aanschouwing moeten de leerlingen zich daarvan overtuigen, zonder daarbij direct lastig gevallen te worden met perspectievische *verklaringen*, die meestal toch te hoog loopen. Op de *verschijnselen* dient echter voortdurend gewezen te worden, niet alleen voor zoo verre zij op het oogenblik aan het model worden waargenomen, maar ook met verwijzing naar het overal voorkomen daarvan in de omgeving der leerlingen. Hoofdzaak blijft dat zij goed leeren zien; dat zij als 't ware door het papier heen leeren kijken en zich van de op het platte vlak geteekende figuur een voorstelling in de ruimte leeren maken.

De studie naar ijzerdraadfiguren worde afgewisseld met het schetsen naar overeenkomstige blokken en met het schetsen en opwerken van zulke modellen.

Gelijktijdig hiermede dient het ornament beoefend om meer verscheidenheid in lijnen en tinten te krijgen, en tevens om te zorgen dat de leerlingen door de al te drooge vormen van de meetkunstige lichamen hun gevoel voor schoone vormen niet verliezen.

Daartoe is, behalve het teekenen naar ornament, bij-

zonder geschikt het teekenen naar eenvoudige stillevens, zamengesteld uit voorwerpen uit het dagelijksch leven, blokken, ornamenten of wat men in 't algemeen daarvoor vinden zal. Het bijeen brengen van die voorwerpen zal dikwijls lastig zijn. Als men zich echter eenige moeite er voor getroost, zal men bevinden, dat deze studies meer resultaten opleveren bij de leerlingen, dan het voortdurend werken naar plaat en pleisterornamenten, wier artistieke waarde toch veelal nog niet door hen begrepen wordt.

Langs dien weg meen ik, dat men de leerlingen er toe brengen kan om bij het einde van den cursus een ornament-motief, in verkorten stand gezien, zuiver te kunnen weergeven.

Hebben zij het zoover gebracht, dan zal het teekenonderwijs naast het voordeel van juist en nauwkeurig te hebben leeren waarnemen, ook nog het praktische resultaat hebben dat de leerlingen zich met teekenstift of potlood weten te behelpen om hunne gedachten duidelijker mede te deelen, dan zulks door het gesproken woord *alleen* mogelijk is.

Zooals men ziet, sprak ik in 't geheel niet over het teekenen van koppen en fragmenten van 't menschelijk lichaam. Ik zou dat teekenen, voor zoover het naar plaat geschiedt, geheel willen verbannen zien. De studie van het figuur, indien zij niet op natuurstudie gegrond is levert over 't algemeen zeer geringe resultaten. Wel zullen enkele leerlingen, indien zij werkelijken aanleg bezitten en reeds goed onderlegd waren vóór zij de H. B. School bezochten, het ver genoeg kunnen brengen om zich ook in de studie naar 't figuur te oefenen en in dat geval is er geen reden om hen daartoe niet in de gelegenheid te stellen. Voor de middelmaat zal het echter niet binnen 't bereikbare liggen en daarom behoort het mijns inziens niet in 't programma der leerstof te huis. In elk geval dient de daartoe te volgen weg dien van het natuurteekenen te zijn, en daarom eerst aan te vangen nadat de leerlingen voldoende bedrevenheid hebben verkregen in het zuiver nateekenen van verschillende voorwerpen, in het juist weergeven van hoofdlijnen en hoofdmassa's. De toch steeds op conventioneele manier behandelde plaatmodellen kunnen de natuurlijke voorbeelden hierbij geenszins vervangen. Zij geven den leerling slechts zelden een juist denkbeeld van de werkelijke verkortingen, van de ware werking van licht en schaduw.

Wat het rechtlijnig teekenen betreft, zoo zou ik wenschen, dat dit bepaald als een onderdeel van het teekenonderwijs werd beschouwd, en niet — zooals dit in de hoogere klassen dikwijls het geval is — in dienst staat van de beschrijvende meetkunde.

Naast de waarde, die het lijnteekenen als op zich zelf staand vak heeft — eene waarde, die eerst bij het voortgezet onderwijs, en meer bepaald bij het vakonderwijs tot haar recht komt — stel ik het elkaar onderling steunen van hand- en rechtlijnig teekenen.

De meetkunstige grondvormen worden herhaald; door het construeeren met behulp van passer en liniaal worden de eigenschappen der figuren vaster ingeprent; men krijgt de beschikking over tal van motieven, die anders buiten het gebied van het teekenonderwijs vallen. Ik heb het oog op het aanleggen van vlakke tinten in kleuren, op oefeningen in het wasschen, waarbij rekening kan gehouden worden met de onderlinge verhouding en met de samenstelling der kleuren.

Na de behandeling der meetkundige constructiën komen dan de leer der projecties en der perspectief. Eenig inzicht in rechte en scheeve projectie, toegepast op eenvoudige lichamen en hoofdzakelijk dienende om het onderwijs in het natuurteekenen te steunen, dunkt mij hier het gewenschte. Het hoofdstuk over ligging en snijding van vlakken b.v., late men achterwege. Het behoort tot het gebied der beschrijvende meetkunde en zij, die na afgelegd eind-examen, hunne studiën voortzetten, vinden ruimschoots gelegenheid om de beschrijvende meetkunde in haren geheelen omvang te behandelen.

Ook het maken van perspectievische teekeningen van zeer samengestelde meetkundige lichamen, gebouwen, zuilenrijen, gewelven, en derg. behoort niet op eene hoogere burgerschool te huis. De theoretische perspectief diene hier in de eerste plaats om de overtuiging te vestigen, dat de perspectievische verschijnselen aan vaste regels gebonden zijn en daarvan een verklaring te geven, die op meetkunstige gronden steunt.

Het onderwijs in lijnteekenen zou, indien het op deze wijze met dat in het handteekenen verbonden werd, betere resultaten afwerpen, dan tot nu toe het geval schijnt te zijn.

Waar met het rechtlijnig teekenen reeds in de eerste klasse begonnen wordt, zal in de hoogere klassen ook nog wel gelegenheid te vinden zijn om aan het projectie-teekenen zooveel uitbreiding te geven dat ook het opmeten en in teekening brengen van eenvoudige voorwerpen en werktuigen een deel van dit onderwijs uitmaakt. Zelfs aan scholen, waar eerst in het 3e jaar met lijnteekenen begonnen wordt, geschiedt dit reeds tegenwoordig.

De praktische waarde van dit teekenen kan niet te hoog geschat worden. Ja, ik meen zelfs het goed begrijpen van deze manier van teekenen *hooger* te mogen stellen dan het keurig netjes afwerken der teekening.

De eindexamen-eischen voor het lijnteekenen, waarbij behandeling der gereedschappen de hoofdzaak schijnt, komen mij èn te eenzijdig èn te bekrompen voor. 't Staat gelijk met het netjes arceeren, waaraan men vroeger, bij het handteekenen zooveel gewicht hechtte.

Naast de H. B. Scholen voor jongens, staan die voor meisjes. Het hier gegeven teekenonderwijs, diene wat het handteekenen betreft, in hoofdzaak met dat van jongensscholen overeen te komen. In sommige opzichten zal het er echter van kunnen afwijken en meer rekening kunnen houden met enkele andere vakken, die betrekking hebben op handwerken en derg. en uit den aard der

zaak alleen aan deze scholen worden onderwezen. Het lijnteekenen zal zich wel kunnen bepalen tot de constructie van vlakke figuren en het maken van vlakversieringen. Uit het in een vorig nummer van dit Maandblad voorkomende overzicht der Regeeringsverslagen, blijkt dat het aan de meisjesscholen zoo goed als niet onderwezen wordt. Of dit goed gezien is meen ik te mogen betwijfelen, doch ik schort mijn oordeel op en laat de bespreking daarvan gaarne over aan eene onzer lezeressen, welke aan middelbare scholen werkzaam zijn. Mocht zich daartoe, wat ik wensch, iemand harer aanbieden, dan zou ook in dit opzicht het Maandblad kunnen voldoen aan zijn bestemming om het teekenonderwijs in zijn verschillende takken te behandelen.

DIXI.

Huisvlijt.

De heer F. W. VAN EEDEN, secretaris der Nederlandsche maatschappij ter bevordering van Nijverheid, heeft zich op het jongste congres dezer maatschappij bereid verklaard, nadere inlichtingen te geven omtrent beoefening van huisvlijt hier te lande. In het tijdschrift der maatschappij geeft hij daaraan thans gevolg. Daarin schrijft hij onder anderen het volgende:

Te Zandvoort was de oude houtsnijkunst geheel uitgestorven. De laatste man die stoven sneed, KEUR, was sinds vele jaren overleden. Toen de aldaar algemeene geachte Dr. SMIT mij eene dier oude stoven voor het museum van kunstnijverheid aanbood, zeide hij mij dat de zoon van KEUR wellicht genegen zou zijn, het oude kunstwerk zijns vaders voort te zetten. Niet vergeefs heb ik JAKOB KEUR aangemoedigd. Reeds zijne eerste proeven bewezen dat 's vaders geest er nog in zat. Zonder te kunnen teekenen, sneed hij spoedig even fraaie stoven als zijn vader. Maar stoven zijn geen gewild artikel. Hij zag spoedig in dat daarmee zelden iets te verdienen zou zijn. Eene zijner stoven had den geheelen zomer onverkocht in den bazaar gestaan. Toen raadde ik hem om liever meer gangbare voorwerpen te bewerken: kistjes, doozen, lijsten, broodplanken enz. Sedert hij dien raad heeft gevolgd, is de uitkomst veel gunstiger geweest. Zijne werkstukken vonden meer en meer koopers onder de badgasten. De een beval hem aan den ander, en thans heeft hij voortdurend werk. Zijne artikelen worden meer en meer, ook door vreemdelingen, geprezen en zullen met den naam »J. KEUR," »Herinnering aan Zandvoort" en de drie vischjes gewaarmerkt, den roem van het oude zeedorpje wijd en zijd verbreiden.

KEUR heeft thans reeds een jongen leerling aan het werk. Ook heeft hij aan twee belangstellende badgasten de handgrepen van het houtsnijden geleerd.

Te Haarlem was mij aanbevolen een werkman, die, door een ongelukkig toeval zwaar gekweist, niet langer in staat was den arbeid op zijne fabriek te verrichten. Het bestuur had hem wel schadeloos gesteld, zoodat hij door het oprichten van een winkel voor zich en zijn gezin kon zorgen, maar zijn toestand was toch treurig. Op 30jarigen leeftijd, ongeschikt om gewoon werk te doen, zelfs te zwak om zich veel te bewegen, was hij in zijn achterkamertje tot werkeloosheid gedoemd. Ik liet hem de eerste handgrepen van het houtsnijden leeren, en binnen zeer korten tijd had hij de kunst beet, en maakte hij aardige kistjes, doosjes en lijsten in oud-Hollandschen stijl. Evenals KEUR werd hij ook door den een aan den ander aanbevolen, en thans levert de kunstvlijt hem niet alleen eene aardige verdienste, maar, wat meer zegt, zij bewaart hem voor verveling, zij verhoogt zijn levensgenot.

J. MASTENBROEK (thans te Amsterdam), de veteraan onzer oudnationale houtsnijders, de man die de bekende messenheften vervaardigd, woonde lang op verschillende plaatsen in Noord-Holland, werkte in zijn goeden tijd met vier zoons en verdiende zijn brood met het maken van messen, die hij aan de boeren en schippers rondvente. Maar door het verlies van zijne zoons geraakte zijn bedrijf in verval en leverde hem slechts een sober bestaan. Op mijn voorstel heeft hij ook beproefd ontbijtmessen en vouwbeenen te maken met gelijke nationale versiering als de gewone zakmessen, en deze vonden zooveel bijval bij mijne vrienden, dat de bestellingen aanmerkelijk zijn toegenomen. Ik weet geen fraaier geschenk voor een jong huishouden dan een stel ontbijtmessen en een broodmes van MASTENBROEK en eene broodplank van KEUR.

Waarom zouden wij dan langer het vreemde fabrieksmerk in de winkels koopen?

Ik blijf steeds bezig, ook op andere plaatsen, de nog levende nationale huisvlijt op te sporen. Gelijk vroeger reeds is meegedeeld, leeft die oude kunst nog op Terschelling, op Wieringen, te Harlingen, te Bergen (Noord-Braband) en in Zeeland. Op Wieringen is in het voorjaar 1888 op mijn voorstel eene kleine tentoonstelling daarvan gehouden, met het gevolg dat een dertiental voorwerpen zijn uitgekozen voor de Haagsche tentoonstelling. Op die tentoonstelling heb ik eene verzameling gezonden, van deze verschillende plaatsen bijeengebracht. Die verzameling heeft tamelijk wel de aandacht getrokken en tot eenige aankoopen geleid. Ook de Marker huisman vertoonde daar zijne kunst en heeft, naar men zegt, goede zaken met zijne klompen gemaakt.

Een der Wieringer houtsnijders, S. ASJES, heeft van uitstekend talent blijken gegeven. Op ons Museum van kunstnijverheid kan men van hem een keurig gesneden mangelplank bewonderen.

In het Museum zijn, behalve de messen van MASTENBROEK, ook tentoongesteld: een sierlijk bewerkte *en relief* gesneden pijpendoos van PUYPE te Oost-Souburg in Zeeland (geschenk van Jhr. C. VAN CITTERS, te Purmerend), een mes en eene stoof van A. TRIELLER, kleermaker te Domburg (geschenk van Jhr. Mr. J. W. M. SCHORER) en eene stoof van N. SWART op Terschelling. Op de Haagsche tentoonstelling eene stoof en andere voorwerpen van D. DE JONG, timmermansknechts te Harlingen, en verschillende voorwerpen uit Bergen en Wieringen.

Uit Vlaardingen ontving ik van den heer D. O. LELSZ de mededeeling dat daar de oude houtsnijkunst geheel is uitgestorven. De visschers vervaardigden dit werk vroeger gewoonlijk op de lange zeereizen. Thans zijn die reizen zooveel korter, zoodat de tijd ontbreekt. Verschillende teekeningen die de heer LELSZ mij welwillend toezond, en ook een enkel voorwerp, bewijzen genoeg dat ook te Vlaardingen oudtijds de nationale houtsnijkunst heeft gebloeid.

En nu eindig ik mijne lijst met den kunstsnijder O. D VAN DER GRONDEN, te Oosterbeek, een waardig tegenhanger van MASTENBROEK. VAN DER GRONDEN snijdt voorwerpen uit been en hertshoorn, doch is evenzeer tot houtsnijwerk in staat. Wat hij snijdt zijn meerendeels moderne snuisterijen, huisjes, molentjes, spinnewielen, kippenhokken, haakpennen, doekspelden enz. Doch als men hem goede oude modellen geeft, maakt hij die evengoed na. Zijn bedrijf heeft dus de kiem tot een waardig onderwerp voor de huisvlijt.

VAN DER GRONDEN is van boerenarbeider met schrale verdiensten, door zijne kunstvlijt een welvarend man geworden en ook buiten Oosterbeek welbekend.

Tot zoover gaat mijne kennis van de nog levende Nederlandsche Huisvlijt. Ik heb gemeend dat voor hare meest uitstekende beoefenaars meer bekendheid en geregelde aftrek van hunne voortbrengselen noodzakelijk is. In Zandvoort zijn gedurende den afgeloopen zomer eenige voorwerpen van nationaal houtsnijwerk te koop gesteld in den bazaar van *Arbeid Adelt*, niet zonder gunstig gevolg. Doch het aantal vreemde bezoekers is dit jaar op Zandvoort zeer gering geweest.

Ik heb nu mijn aandacht gewijd op Amsterdam. Als daar, in eene der meest bezochte straten, een magazijn kon gevestigd worden, waar de voortbrengselen onzer nationale houtsnijkunst konden worden te koop geboden — dan zou de grond gelegd zijn tot eene instelling, die later ook andere afdeelingen van nationale kunstvlijt kon gewijd worden, en die weldadig zal werken tot verheffing van onzen handwerksstand en tot vermeerdering der nationale welvaart.

Ik hoop spoedig te kunnen melden dat de pogingen te Amsterdam, dank zij de mij reeds toegezegde welwillende medewerking. tot eene gunstige uitkomst hebben geleid.

Ziedaar de inlichtingen, die ik thans aan de departementen onzer maatschappij kan geven. Ik wensch niets liever dan dat zij, elk in zijn kring, mogen werkzaam zijn om de oud-nationale kunst als huisvlijt weder op te wekken. Daartoe staan hun wellicht nog ruimer en beter wegen open dan de door mij gevolgde.

Geen beter raad dan de woorden van mijn geachten vriend den heer J. R. DE KRUIJFF, directeur der rijksschool voor kunstnijverheid.

»Aan hen die vragen mochten: voor welke nieuwe kunstambachten eene beoefening in ons land levensvatbaarheid heeft? kan geen beter antwoord gegeven worden dan juist dit:

»Voor alles ga zien waar men nog wat maakt. en ontwikkel dat."

De wederontwikkeling van onze oud-nationale kunstvlijt moet echter met voorzichtigheid geschieden. Vooreerst zal men zich streng moeten houden aan de oude motieven. Als deze meer algemeen worden gewaardeerd en hun naam gevestigd is, zullen zij van zelf de grondslag worden waaruit zich eene werkelijke »Renaissance" kan ontwikkelen. Kunstmatig mag deze plant niet worden opgekweekt, want zij is eene wilde plant. Zij wortelt in den volksaard en moet uit den volksaard weer tot wasdom komen.

Het vonkje is nog zwak. Aanblazen, maar niet te hard blazen! Het zou voor altijd kunnen uitgaan.

Voor alle belangstellenden zal op het Museum van Kunstnijverheid gelegenheid worden gegeven tot raadpleging der goede modellen en voorwerpen in deze wel bescheidene, maar toch veel belovende afdeeling der houtsnijkunst.

VERSPREIDE BERICHTEN.

AMSTERDAM. Door de Commissie van Toezicht op de Rijks-Academie van Beeldende Kunsten te Amsterdam, is aan den Minister van binnenlandsche zaken het navolgend rapport uitgebracht:

Amsterdam, 22 October 1888.

De Commissie van Toezicht op de Rijks-Academie van Beeldende Kunsten heeft de eer Uwe Excellentie te kennen te geven, dat de heer P. Ph. RINK, bij Koninklijk besluit van 15 October 1887 begunstigd met het jaargeld, bedoeld bij art. 15 der wet van 26 Mei 1870 (*Staatsblad* no. 78), aan de bepaling van art. 8 der hem naar Italië medegegeven instructie heeft voldaan, door de tijdige opzending aan onze Commissie van twee kopieën naar schilderwerken en van eene verzameling andere studiën door hem vervaardigd.

De kopieën zijn, in overleg met ons, genomen naar een fragment van Rafaëls Heliodoro te Rome, en naar de Madonna del Gran Duca te Florence, mede van Rafaël. Vooral de eerstgemelde kopie is bijzonder goed geslaagd, en getuigt, evenals vele van de door den heer RINK ingezonden schetsen, van eene groote vaardigheid in het hanteeren van het penseel, bij gebruik zoowel van olieals van waterverf. Dat de jonge kunstenaar zijn tijd niet verloren heeft, bewijst het zeer groote aantal studiën en schetsen dat hij ons heeft toegezonden. Vele daarvan zijn voortreffelijk ook uit het oogpunt der waarneming van kleur, licht en karakter.

Overigens heeft de heer RINK zich in alle opzichten stipt gehouden aan de bepalingen zijner instructie.

Wij aarzelen dan ook niet Uwe Excellentie in overweging te geven om het daarheen te leiden, dat hij voor de tweede maal met het bovenbedoelde jaargeld van twaalfhonderd gulden worde begunstigd.

De Commissie voornoemd,
H. P G. QUACK. *Voorzitter.*
J. A. SILLEM, *Secretaris.*

Aan genoemden heer PH. P. RINK is, bij koninklijk besluit van 31 October 1888 no. 15, voor het tijdvak van 1 December 1888 tot en met 30 November 1889 een jaargeld van *f* 1200 verleend tot voortzetting zijner studiën in de schilderkunst.

AMSTERDAM. Door de Provinciale Staten van Noord-Holland is in hare laatste vergadering besloten om, met wijziging in dien zin der provinciale begrooting voor 1889 een subsidie te verleenen aan de Quellinusschool te Amsterdam. Deze subsidie bedraagt *f* 2000 's jaars, is verleend voor 3 jaren, ingaande 1889, onder bepaling dat de uitbetaling slechts zal geschieden, voor zoo lang deze school ook door de gemeente Amsterdam wordt ondersteund.

AMSTERDAM. Het Bestuur der *Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst* heeft zich andermaal tot de Regeering gewend om aan te dringen op het verkrijgen eener gewenschte *regeling van het ambachtsonderwijs bij de Wet.*

In afwachting daarvan vestigt het de aandacht van den Minister op een andere behoefte, die daarmede in nauw verband staat en tot dadelijke verwezenlijking vatbaar mag worden geacht. Zij betreft de regeling van de verhouding tusschen patroon en werkman, te verkrijgen door middel van

het Leerlingstelsel, geregeld bij de Wet.

Een schets voor een dergelijke Wet is aan het adres toegevoegd. Die schets bevat in hoofdzaak de punten welke een dergelijke Wet zou moeten bevatten, terwijl zij zeker voor wijziging en uitbreiding vatbaar zal worden bevonden.

AMSTERDAM. Het Koninklijk Nederlandsch Handels-museum is voornemens in het voorjaar van 1889 weder eenen meubelwedstrijd met tentoonstelling op zoo uitgebreid mogelijke schaal, te houden, en wel te Amsterdam.

Bepaalden zich in vorige jaren de aanmoedigingsprijzen uitsluitend tot middelbare meubelen, thans wenscht de directie ook eene bekroning uit te loven voor meer kostende ameublementen, en stelt zij een wedstrijd open voor salon-, huis-, kamer- en slaapkamerameublement tot hoogere prijzen, terwijl ook voor afzonderlijke meubelen eene nieuwe mededinging naar twee prijzen ontworpen is, en voor het smaakvolst ingerichte appartement eene bekroning disponiebel zal zijn.

Het is het voornemen die tentoonstelling in het voorjaar van 1889, omstreeks medio Maart, te Amsterdam te houden.

ARNHEM. Door de Provinciale Staten van Gelderland is afwijzend beschikt op een adres der afdeeling »Arnhem" van de Maatter bevordering van fabrieks- en handwerksnijverheid, houdende verzoek om toekenning eener subsidie ten behoeve der oprichting van een museum van kunstnijverheid alhier.

'S GRAVENHAGE. In de 1ste wintervergadering der Vereeniging *Arti et Industriae* deelde de voorzitter, de heer J. J. VAN NIEUKERKEN, mede dat de vereeniging, die het initiatief had genomen nopens de quaestie van het afleggen van proeven van bekwaamheid in het ambacht, deze zaak met ijver blijft aanvatten. Het bestuur heeft, in opdracht van verschillende vakvereenigingen, een leiddraad vastgesteld, waarover op 24 Nov. j. l. in een gecombineerde bijeenkomst van afgevaardigden der verschillende deelnemende vereenigingen nader besluit zou worden genomen.

Uit de debatten in deze vergadering gehouden bleek spoedig, dat men over 't algemeen *de bevordering van vakonderwijs* op den voorgrond wenschte te plaatsen. Het leerling-contract werd door de meeste sprekers verdedigd.

De heer EMANTS deed voornamelijk uitkomen, dat de quaestie is: *verheffing van het peil, waarop den werkman staat*, en dat het nu alleen de vraag gold: wilde men het beginsel door *A. te l.* gesteld, ja of neen? Met algemeene stemmen werd dit beginsel aangenomen.

In de verder gevoerde beraadslaging werden op den voorgrond geplaatst: bevordering van vakonderwijs, leerling-contract en wedstrijden. De behartiging dezer belangen wordt opgedragen aan plaatselijke comités, die den graad van werkman en meester zullen uitreiken.

In de prijsvragen voor »een gebeeldhouwd paneel" en voor »een teekening van een gebeeldhouwd paneel" (zie ons n°. van

1 Dec. '87) werden 2 leden der Vereeniging de bekroning deelachtig.

De mededingers welke de vaan van *Arti* zoo hoog wisten te houden, zijn de heeren DEN HERTOG, leeraar aan de ambachtsschool, en ELSEN, chef van de firma MUTTERS EN ZN. te 's Gravenhage. Laatstgenoemde bleek èn voor het gebeeldhouwd paneel èn voor de teekening van een gebeeldhouwd paneel bekroond te zijn geworden.

Met eene hartelijke toespraak overhandigde de voorzitter den bekroonden ieder een artistiek bewerkte oorkonde, waarin verklaard wordt dat zij respectievelijk eene verguld zilveren en eene zilveren medaille verdiend hadden. Door langdurig handgeklap gaf de vergadering van hare zijde blijk dat zij er ten hoogste prijs op stelde, dat twee leden van *Arti* zoo glansrijk te voorschijn zijn getreden uit een strijd, waaraan mededingers uit geheel Nederland konden deelnemen.

'S GRAVENHAGE. De schilder DE HAAS, die zich zoo verdienstelijk maakte jegens de Ned. kunst op de tentoonstelling te München, is benoemd tot *Eere-lid* van *Pulchri Studi*. Verder zijn tot Eere-leden van dit genootschap benoemd de heeren A. VAN DELDEN, J. F. METZELAAR en C. H. PETERS, die genoemd genootschap geheel belangeloos hebben ter zijde gestaan bij den bouw van de onlangs geopende kunstzaal.

LEEUWARDEN. Het departement »Leeuwarden" der Ned. Maatschappij tot bevordering van nijverheid heeft in zijne op 15 Nov. j.l. gehouden vergadering de *premie* van het *D. A. Thieme-fonds* toegekend aan G. TJALKENS, oud-leerling der ambachtsschool te Leeuwarden.

LEEUWARDEN. Door de heeren N. VAN DER HOEF en H. J. DE GROOT zal een teekencursus worden geopend, meer in het bizonder bestemd voor leerlingen van het gymnasium, daar het teekenen niet is opgenomen onder de leervakken van deze inrichting.

MUNCHEN. De schilders JOZEF ISRAËLS, C. BISSCHOP en J. H. L. DE HAAS zijn benoemd tot eere leden der Kon. Kunstacademie alhier.

ROTTERDAM. In het museum der Vereeniging voor Geschiedenis en Kunst is eene tentoonstelling geopend, welke druk bezocht zal worden, zeker niet minder dan te Amsterdam haar te beurt viel of in Den Haag het geval zal zijn, waar over eenige weken *Pulchri* haar opneemt.

Wie kent niet of heeft althans niet gehoord van de geillustreerde uitgave van VAN LENNEP, ondernomen door den heer SIJTHOFF? De eerste afleveringen, met de keurige photogravures naar teekeningen van DE FAMARS TESTAS, DAVID BLES en CH. ROCHUSSEN, werden algemeen met ingenomenheid begroet. En wie heeft toen den mensch niet voelen rijzen om ook met de origineelen van deze prenten kennis te maken? De gelukkige eigenaar zelf begreep, dat hij velen een groot genoegen zou doen, door zijn schat ter bezichtiging te geven, en nu is die hier.

Het zijn 78 teekeninngen: 21 van *Onze Voorouders* door ROCHUSSEN en DE FAMARS TESTAS, 21 van *Klaasje Zevenster*, door DE FAMARS TESTAS, 14 van *Ferdinand Huyck* door DAVID BLES, en 20 van de nog niet verschenen *Pleegzoon* door ROCHUSSEN. Op lange tafels zijn zij uitgestald, meest met de photogravuren er bij, en een netjes gedrukte gids herinnert den toeschouwer, waar zijn geheugen falen mocht, welke tooneelen door de kunstenaars zijn weergegeven. Was het licht wat gunstiger, dan bleef er niets te wenschen over.

De 31 teekeningen van DE FAMARS TESTAS hielden ons het kortst bezig. Zij geven de onderwerpen nauwkeurig weer, zijn zorgvuldig behandeld, goed geteekend (met O.-I. inkt en wit), de paarden vooral zijn zeer verdienstelijk, maar over 't geheel zijn zij wat donker, zij pakken ons niet en hebben zulke gevaarlijke buren!

Aardig is het bij de teekeningen van DAVID BLES (ook in O.-I. inkt met wit, een enkele bovendien met sepia behandeld), te zien, waar de kunstenaar in zijn element was. Dramatische toestanden zijn dat niet, komische des te meer. De »huispoëet" vooral is een juweeltje. Uit elke teekening blijkt, hoe goed BLES de 18de eeuw kent, hoe zorgvuldig hij werkt, al zouden wij gaarne willen dat het werk zelf minder sporen van die zorgvuldigheid droeg.

En ROCHUSSEN — voor hem is deze tentoonstelling eene ware zegepraal. Elk figuur doet en zegt wat het doen en zeggen moet, meer zelfs of levendiger althans dan de tekst verlangt. En welk figuur verraadt moeite, overleg van den kunstenaar? Ze zijn er neêrgezet in eens, met een zwier, met eene kracht of gratie, waaraan men zich niet verzadigen kan. En de composities, hoe talrijk de figuren ook zijn, hoe verwikkeld de handeling, er is eenheid, klaarheid, verscheidenheid, de smaakvolle en tevens natuurlijke groepeering, aangename verdeeling en alles ongezocht, zonder moeite of inspanning, alsof het zóó wezen moet en niet anders kan. Over de buitengemeene kennis van zeden en gebruiken, typen en kleederdrachten, van het leven en doen onzer voorouders spreken wij niet. Die kan ieder door studie verkrijgen, maar haar zóó gebruiken, dat kan slechts het talent. Ondanks ROCHUSSEN'S hoogen leeftijd is zijne hand nog altijd even vast; de omtrekken, de tinten zijn in eens gezet waar en zóó als zij moeten staan, en hij heeft geen verf noodig voor het wit, als echt en volleerd teekenaar spaart hij dit uit. Men zie vooral het tafreel uit de *Pleegzoon*, waar de barones in witte kleeding zit geleund tegen witte kussens en de baron Bouke gelast den kleine boven te brengen; of dat waar Ulrica tusschen hare kippen en fazanten staat te weenen; of dat waar de gravin op het feest verschijnt, gevolgd door een vroolijken stoet jonkvrouwen; of — maar waar zouden wij eindigen, wanneer wij alle teekeningen willen vermelden, die wij bewonderen!

Interessant is deze tentoonstelling ook, omdat men de photogravures er met de origineelen vergelijken kan. Die reproducties werden te Weenen gemaakt en gedrukt, daar in ons land, naar het schijnt, geen atelier te vinden is voor zulk werk. Men mag dit betreuren, maar men moet ook vragen, of hier voldoende bezigheid zou zijn voor zoo'n atelier, dat groote kosten medebrengt, en het antwoord zou luiden: misschien wel, wanneer het zóó voortreffelijk was dat het in Europa vermaard werd. Doch keeren wij tot deze photogravures terug. Vergelijkt men ze met de teekeningen, dan betreurt men het, dat vele en wel van de fraaiste teekeningen aanmerkelijk moesten worden verkleind, én dat sommige reproducties eene bruine tint hebben gekregen, maar overigens moet men erkennen dat de kunstwerken voortreffelijk zijn weêrgegeven; enkele, zooals de „Alwart" van DE FAMARS TESTAS, bij de voortbrenging hebben gewonnen, en dat dit boek eene der fraaiste prachtuitgaven is, welke bij ons en in het buitenland verschijnt.

(*N. R. Ct.*)

MUTATIËN.

Eervol ontslag verleend aan den heer J. Z. VAN DIJCK als leeraar in het teekenen aan de H. B. School met 5-jar. curs. en aan de B. Avondschool te Haarlem. De heer VAN DIJCK is door den Minister van Koloniën bereids ter beschikking gesteld van den Gouverneur-Generaal van N.-Indië, om te worden in functie gesteld als leeraar in teekenen en schoonschrijven aan de R. H. B. School te Soerabaja.

KRALINGEN. Tot leeraar in het teekenen aan de B. Avondschool alhier is benoemd de heer H. EDELING. De jaarwedde bedraagt *f* 400 voor een cursus van 7 maanden met 8½ lesuren per week.

BIBLIOGRAPHIE EN LEERMIDDELEN.

H. P. VOGEL. **Handleiding tot de beoefening van den Griekschen bouwstijl.** 2e druk. Heusden, *L. J. Veerman.*

Compleet in 4 afleveringen à *f* 1.25, bevattende elk 5 grootfolio platen (58 × 42 cM.) in portefeuille en 1 deeltje tekst.

Wij vestigen de aandacht op deze nieuwe uitgave van het gunstig bekende werk van wijlen H. P. VOGEL, in leven architect, hoofdleeraar voor de bouwkunde aan de Academie van Beeldende Kunsten te 's Gravenhage.

Bij de firma *Orell Füssli & C°.* te Zürich is een nieuw tijdschrift verschenen, getiteld *Ornament.* Het wordt uitgegeven door J. HÄUSELMANN, verschijnt maandelijks en kost per jaar 3 Mark = 3 franc.

Het eerste nummer bevat:

Unser Programm. — Leitende Grundsätze zur Erteilung des Zeichenunterrichts in der Volksschule. — Zu unserem Bilde. Die bernische Fortbildungsschule. — Zur Notiz. - Bericht über den Zeichencurs in Biel. Offene Correspondenz. — Inserate; benevens een bijlage in kleurendruk.

ADVERTENTIËN.

Bij P. NOORDHOFF te *Groningen* is verschenen:

TEEKENSCHOOL

voor eerstbeginnenden,

DOOR

F. DEELSTRA,

Hoofd eener school te Groningen.

No. 1—6. Prijs per nommer **12½** Cent.

TWEEDE DRUK.

TEEKENSCHRIFTEN
VOOR SCHOOL EN HUIS

DOOR

C. F. HAARMAN,

Eerste Onderwijzer aan de Leerschool te Groningen.

8 Nos. à 10 Cent

OEFENINGEN IN LIJN EN KLEUR,

TEN DIENSTE VAN HET

EERSTE TEEKENONDERWIJS,

DOOR

W. B. G. MOLKENBOER,

Directeur der Rijksnschool voor Teekenonderwijs te Amsterdam.

Compleet in 12 Cahiers, ieder van 16 platen in zwart en kleurendruk.

Prijs per cahier **35** *Cent.*

Schetsboeken, behoorende bij Oefeningen in Lijn en Kleur. Prijs per nommer **30** Cent.

Uitgaven van J. B. WOLTERS te Groningen:

W. B. G. MOLKENBOER, Handleiding bij de allereerste Teekenoefeningen voor de lagere school. Met een voorwoord van Jhr. Mr. Victor de Steurs en 64 in den tekst gedrukte afbeeldingen . . . . **f 0,75**

W. B. G. MOLKENBOER, Allereerste Teekenoefeningen, voor de lagere school gerangschikt.

Serie 1—5 à **f 0,12.**

Door W. P. VAN STOCKUM & ZOON te *'s Gravenhage,* is zooeven uitgegeven:

H. L. BOERSMA,
Kunstindustrieele literatuur;

proeve van een historisch-bibliographisch overzicht van *Boek- en Plaatwerken* op het gebied der Kunstnijverheid, I (van de oudheid tot 1700). Een deel in gr. octavo ***f 2.90***

KLIJSEN'S GIPSMODELLEN
zijn steeds voorradig.

De **Photographiën** er van met opgaaf van prijs en grootte, worden op aanvrage franco tegen franco toegezonden.

De Collectie bestaat nu in 130 verschillende motieven, waaronder ook Geometrische figuren voor eerst-beginnenden, benevens Natuurblad-afgietsels. Zij worden aan circa 150 verschillende Middelbare en lagere scholen met goed succes gebruikt.

Zeer vele aanbevelingen vergezellen het modelboek.

ZWOLLE 1886. J. A. C. KLIJSEN,
Modelleur.

Bij DE ERVEN H. VAN MUNSTER & ZOON, ziet het licht:

MAANDBLAD VOOR MUZIEK

TEVENS

ORGAAN DER WAGNER-VEREENIGING TE AMSTERDAM

ONDER REDACTIE VAN

MR. H. VIOTTA.

Het tijdschrift zal het licht zien in afleveringen van twee vellen druks, royaal 8°. formaat, in omslag tot den prijs van *f* 5.— per jaargang, franco per post *f* 5.40.

De Heer MR. H. VIOTTA, die zich met de hoofdredactie belast, mag zich verheugen in de medewerking van vele binnen- en buitenlandsche toonkunstenaren en letterkundigen.

Inhoud der drie Eerste Afleveringen van den 1sten jaargang.

Ons Streven; De partituur van »Die Meistersinger von Nürnberg. 1*e* 2*e en* 3*e, stuk, door Mr. H. VIOTTA; Bayreuth, door S.; Hans Richter, door L. M.; Een onverwacht bezoek, door Dr. ANTIQUARIUS; Over de uitvoering van dramatische muziek in de Concertzaal; Therèse Malten, door L. M.; Beethoven als pianist; Het Weinachtsoratorium, van J. S. Bach, door A.; Brussel en Bayreuth, door Jhr. J. L. de Casembroot; Een nieuw werk over Hector Berlioz. door Thorwalt; Richard Wagner in* 1844, *door L. M.*

De eerste aflevering is voor belangstellenden gratis verkrijgbaar bij iederen boekhandelaar en bij de uitgevers De Erven H. van Munster & Zoon, Heerengracht 246.

Gedrukt bij de Erven H. van Munster & Zoon.